ИНДЕКСЪТ НА СОЦИАЛНИЯ ПРОГРЕС. КЪДЕ СМЕ НИЕ?

Калоян Симеонов[1], Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Резюме

Индексът на социалния прогрес е един от новите индекси, които се изследват на глобално ниво. Всички държави – членки на ЕС, включително и България, се анализират в този индекс. Целта на настоящия доклад е да анализира къде е мястото на България в европейски и глобален план. Изследването се базира на метода на сравнителния анализ. Основният извод е, че докато България заема относително предна позиция в глобалния индекс на социалния прогрес, тя изостава в сравнение с останалите държави – членки на ЕС, като причините и проблемите за това са комплексни. Независимо от това самото членство в ЕС спомага за по-добрата социална интеграция и кохезия на България с по-развитите държави членки на европейско и глобално ниво.

Ключови думи: *индекс на социалния прогрес, социална кохезия, социална интеграция*

SOCIAL PROGRESS INDEX. WHERE ARE WE?

Kaloyan Simeonov[2], Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Abstract

The Social Progress Index is one of the new indices being studied at the global level. All EU-27 member states, including Bulgaria, are analysed in this index. The purpose of this report is to study where Bulgaria is in European and global terms. The research is based on the method of comparative analysis. The main conclusion is that while Bulgaria ranks relatively high in the global Social Progress Index, it lags behind the EU-27 member states. The reasons and problems for this outcome are complex. Nevertheless, EU membership itself supports better social integration and cohesion of Bulgaria with the more developed countries at the European and global level.

Keywords: *social progress index, social cohesion, social integration.*

[1] Калоян Симеонов е доктор на политическите науки и има докторска степен по икономика и магистърски степени по европейски изследвания и международни икономически отношения, преподава икономически дисциплини в катедра „Европеистика“ във Философския факултет на СУ „Климент Охридски“. Има повече от 25 години практически опит по въпросите на ЕС и реформата в публичната администрация.

[2] Kaloyan Simeonov is a Doctor of Political Science and PhD in Economics and he has Master’s degrees in European Studies and International Economic Relations. He is a lecturer in economic disciplines at the European Studies Department at the Faculty of Philosophy of Sofia University "Kliment Ohridski". He has more than 25 years of practical experience in EU issues and Public administration reform.

ВЪВЕДЕНИЕ

Индексът на социалния прогрес (ИСП) (Global Social Progress Index – GSPI) е една от най-големите бази за социални данни в света. Както се посочва и от авторите на този индекс, той се концентрира върху неикономическите аспекти на глобалното социално представяне, като се стреми да опише състоянието на социалното общество, в което живеем.

Понастоящем индексът представя измерванията на индикаторите за около 170 страни в света. Всички държави – членки на ЕС, включително и България, също присъстват в този глобален индекс. През последните години, включващи периода 2019 – 2023 г., България заема сравнително предно и устойчиво място в света: 43 – 44-то място. Едновременно с това през различните години тя е едва на 26 – 27-о място сред държавите от ЕС-27.

Настоящият доклад си поставя следните изследователски задачи:

На първо място, той ще опише спецификите на Индекса за социалния прогрес. В рамките на изследователската задача ще бъде представено и значението на този глобален индекс.

След това анализът ще представи мястото на държавите, членуващи в ЕС, в Индекса на социалния прогрес.

На трето място, анализът ще изследва мястото на България в Индекса за социалния прогрес и къде се намира тя спрямо останалите държави – членки на ЕС. Ще бъдат очертани някои от мерките и политиките, които се предприемат от страната най-вече в рамките на ЕС, за да се подобри социалната кохезия и интеграция с по-развитите държави от Съюза.

Основната изследователска теза е, че докато България заема сравнително предна позиция в глобалния индекс на социалния прогрес, то тя изостава спрямо останалите държави, членуващи в ЕС, като причините и проблемите за това са комплексни и за тяхното решаване следва да се използва широк подход и разнообразни по своя характер мерки. Членството на България в ЕС, политиките и мерките на Съюза в социалната сфера могат да подпомогнат социалната кохезия на страната ни. Основният метод на изследването е сравнителният анализ.

Настоящият доклад е структуриран по следния начин:

В следващия раздел са представени същността и значението на Индекса на социалния прогрес, последван от раздел, в който са посочени последните налични към момента данни за държавите – членки на ЕС, за периода 2019 – 2023 г. Анализирани са резултатите за България за същия период. В предпоследния раздел са представени инструментите и мерките за подобряване на социалната кохезия в България. Накрая са изведени основните изводи и заключения от изследването.

СЪЩНОСТ И ЗНАЧЕНИЕ НА ИНДЕКСА НА СОЦИАЛНИЯ ПРОГРЕС

Индексът на социалния прогрес представлява една от най-всеобхватните бази данни от социални показатели. Специфичното за този индекс е, че акцентира на неикономическите аспекти на глобалното социално развитие.

Индексът на социалния прогрес, наричан още индекс на социалното развитие, не обхваща само индикатори в социалната сфера, а и други показатели, които имат значение за стандарта на живот на хората. На практика за изчисляването на индекса се анализират няколко десетки индикатора, чиито стойности могат да бъдат сравнявани лесно на глобално ниво, като се има предвид, че към 2023 г. в това изследване вече участват 170 страни. Както го определят и неговите автори, „индексът на социалния прогрес се стреми да ни помогне да разберем как живеят хората в различните краища на света, кои са тези с по-изостанало развитие и как да се ускори прогресът“.[3]

В методологията на Индекса на социалния прогрес се посочва, че той оценява множество индикатори, които са групирани в три основни измерения, а именно: i) основни човешки потребности; ii) основи на благосъстоянието и iii) възможности. Както е видно и от разделите на тези основни измерения, групите индикатори не се фокусират върху икономическите, а върху социални области и данни. Методологията и широкият набор от данни на Индекса на социалния прогрес позволява на държавите, участващи в неговото формиране и анализиране, да идентифицират сферите и политиките, в които трябва да съсредоточат своите усилия, за да подобрят социалната си кохезия и развитие.

В Таблица № 1 са посочени разделите, които съставляват основните измерения в рамките на Индекса на социалния прогрес. От своя страна всеки от тези раздели е съставен от няколко на брой индикатора. Общият брой на индикаторите е 57, като те са сравнително равномерно разпределени по отделните раздели.

Таблица 1. Основни измерения и раздели на Индекса на социалния прогрес[4]

Основни измерения	Основни човешки потребности	Основи на благосъстоянието	Възможности
Раздели от индикатори в рамките на основните измерения	Хранене и медицински грижи	Основно образование	Права и гласност
	Води и санитарни условия	Информация и комуникации	Свободи и право на избор
	Жилища	Здравеопазване	Приобщаващо общество
	Безопасност	Качество на околната среда	Висше образование

Като пример за индикатори в отделните раздели може да се посочи разделът за *жилищата* в рамките на измерението за основните човешки потребности. Той обхваща общо четири индикатора, а именно: достъп до електричество; замърсяване на въздуха в жилищните квартали; удовлетвореност от наличието на достъпни жилища; употреба на чисти горива и технологии за домакинствата. Друг пример са индикаторите в сферата „Основно образование“ в раздела за измерение на *основите на благосъстоянието,*

[3] За повече информация виж интернет страницата на Индекса на социалния прогрес. Достъпно на https://www.socialprogress.org/social-progress-index

[4] Страницата на Индекса на социалния прогрес, където е описана неговата методология, е достъпен на https://www.socialprogress.org/social-progress-index#Methodology

който обхваща пет индикатора: население без образование; записвания в основното училище; записвания в средното училище; равенство на половете в средното училище; равен достъп до качествено образование. И накрая представяме пример за индикатори в раздела „Права и гласност“ в измерението за *възможности*, където те също са четири: политически права; свобода на мирно събиране; равенство пред закона и индекс на индивидуалната свобода; индекс на равната защита.

Както се вижда, наборът от индикатори в рамките на Индекса на глобалния прогрес е много широк и позволява анализирането на различни явления и политики. Това го прави един от най-представителните световни индекси, които измерват и анализират развитието на обществата в участващите държави.

Общите данни на Индекса на глобалния прогрес за тринайсетте години в периода 2011 – 2023 г., през които се провежда изследването му, показват, че с всяка изминала година той постепенно се повишава. Това означава, че социалното развитие и кохезията в света бавно и постепенно се подобряват. На практика през целия период от 2011 г. до 2022 г. се наблюдава плавно нарастване на стойността на общия индекс за света. Единствено през 2023 г. е налице слабо понижение на стойността на глобалния Индекс на социалния прогрес. Това се дължи на редица обстоятелства, които влияят на социалното развитие в световен мащаб, като например разрастването на ефектите от войната в Украйна и възникналите военни конфликти в други региони на света, увеличаването на броя на авторитарните режими, установили контрол в редица страни, нарушаването на стандартите в областта на околната среда и други.

РЕЗУЛТАТИ ЗА ДЪРЖАВИТЕ – ЧЛЕНКИ НА ЕС

Държавите от Европа и в частност от Европейския съюз са известни със своите успешни и високоразвити социални модели. Неслучайно се говори за „социална Европа“ и за „европейски социален модел“, въпреки че на практика в Европа и в ЕС има много и различни по характер социални модели. Социалните стандарти в Съюза са на много високо ниво. Затова и не е учудващо, че държавите членки се представят много добре като резултат, когато се анализира тяхното място в Индекса на социалния прогрес.

В Таблица № 2 са представени данните за държавите – членки на ЕС, и за тяхното място при участието в Индекса на социалния прогрес за последните пет години. В таблицата е предоставена информация за периода 2019 – 2023 г., като от всички страни на глобално ниво, които са изследвани в индекса, са извадени общите резултати само за държавите от ЕС.

В първата колона под обозначената година е посочено мястото, което заема съответната държава – членка на ЕС, в глобалната класация на Индекса на социалния прогрес. Във втората колона е името на държавата, а в третата е представен конкретният ѝ резултат в Индекса на социалния прогрес за посочената година.

Основният извод по отношение на данните в Таблица № 2 е, че държавите от ЕС се представят много добре при оценката на Индекса на социалния прогрес. И това е един стабилен резултат през отделните години, като мястото и резултатите на отделните държави членки за тяхната социална кохезия и интеграция са много устойчиви.

Таблица 2. Индекс на социалния прогрес за държавите – членки на ЕС (2019 – 2023)[1]

2019 (149)*			2020 (163)			2021 (168)			2022 (169)			2023 (170)		
№	**Държава**	**SPI**	**№**	**Държава**	**SPI**	**№**	**Държава**	**SPI**	**№**	**Държава**	**SPI**	**№**	**Държава**	**SPI**
2.	Дания	90.09	2.	Дания	92.11	2.	Финландия	92.26	2.	Дания	90.54	1.	Дания	90.38
4.	Финландия	89.56	3.	Финландия	91.89	3.	Дания	92.15	3.	Финландия	90.46	3.	Финландия	89.96
5.	Швеция	89.45	5.	Швеция	91.62	7.	Швеция	91.20	6.	Швеция	89.42	5.	Швеция	89.09
8.	Германия	88.84	10.	Нидерландия	91.06	8.	Нидерландия	90.57	7.	Нидерландия	88.97	7.	Люксембург	87.86
11.	Нидерландия	88.31	11.	Германия	90.56	10.	Германия	90.32	8.	Германия	88.72	9.	Нидерландия	87.73
14.	Ирландия	87.97	12.	Ирландия	90.35	13.	Ирландия	89.47	11.	Австрия	88.05	10.	Германия	87.64
15.	Франция	87.79	14.	Люксембург	89.56	14.	Австрия	89.44	13.	Ирландия	87.69	11.	Австрия	86.73
16.	Люксембург	87.66	15.	Австрия	89.50	15.	Люксембург	88.75	14.	Люксембург	87.48	12.	Ирландия	86.57
17.	Испания	87.47	16.	Белгия	89.46	16.	Белгия	88.68	16.	Белгия	87.22	13.	Белгия	86.13
18.	Португалия	87.12	18.	Франция	88.78	19.	Франция	88.23	18.	Естония	86.16	18.	Естония	85.17
19.	Белгия	86.77	19.	Испания	88.71	20.	Испания	87.53	20.	Франция	86.04	19.	Чехия	84.82
20.	Австрия	86.40	21.	Португалия	87.79	21.	Естония	87.38	21.	Испания	85.35	20.	Словения	84.60
21.	Словения	85.80	22.	Словения	87.71	22.	Чехия	86.60	22.	Италия	85.23	23.	Португалия	84.10
22.	Италия	85.69	23.	Италия	87.36	23.	Италия	86.56	23.	Чехия	85.19	24.	Франция	83.88
24.	Чехия	84.36	24.	Естония	87.26	25.	Португалия	85.97	24.	Португалия	84.75	25.	Испания	83.87
25.	Естония	83.98	25.	Чехия	86.69	26.	Словения	85.83	26.	Малта	84.52	26.	Италия	83.61
28	Кипър	83.14	26.	Кипър	86.64	27.	Литва	85.58	27.	Словения	84.19	27.	Малта	82.68
29.	Малта	82.63	27.	Гърция	85.78	28.	Малта	85.24	29.	Литва	83.71	28.	Кипър	81.88
30.	Гърция	82.48	30.	Малта	84.89	29.	Кипър	85.03	30.	Кипър	83.18	31.	Литва	81.51
32.	Литва	81.30	31.	Полша	84.32	31.	Гърция	84.37	32.	Латвия	82.46	32.	Латвия	81.12
33.	Полша	81.25	32.	Литва	83.97	33.	Словакия	83.69	33.	Гърция	82.44	33.	Хърватия	80.25
35.	Словакия	80.43	35.	Латвия	83.19	34.	Латвия	83.43	34.	Хърватия	82.32	34.	Гърция	80.09
36.	Латвия	80.42	36.	Словакия	83.15	35.	Полша	83.08	35.	Словакия	81.29	35.	Словакия	79.54
38.	Хърватия	79.21	39.	Хърватия	81.92	36.	Хърватия	82.82	39.	Полша	80.17	36.	Полша	79.53
39.	Унгария	78.77	40.	Унгария	81.02	42.	Унгария	80.15	42.	Унгария	78.21	40.	Унгария	77.47
43.	***България***	***76.17***	***43.***	***България***	***79.86***	***43.***	***България***	***78.81***	43.	Румъния	76.89	***43.***	***България***	***76.25***
45.	Румъния	74.81	45.	Румъния	78.35	44.	Румъния	78.41	***44.***	***България***	***76.81***	44.	Румъния	75.24

[1] Източници: Social Progress Index 2019; Social Progress Index 2020; Social Progress Index 2021; Social Progress Index 2022; Social Progress Index 2023 available at: https://www.socialprogress.org/

В таблицата не е включено Обединеното кралство, въпреки че за известно време от периода 2019 – 2023 г. то е част от ЕС.[1] От данните в таблицата за държавите – членки на ЕС, за последния петгодишен период, както и при анализа на резултатите на общо около 170-те страни в глобален мащаб, могат да се направят следните основни изводи:

–Държавите – членки на ЕС, *са едни от най-развитите в глобален мащаб* по отношение на социалното измерение. Всичките 27 държави са неизменно сред първите 45 страни в света по степента на тяхното социално развитие. Не само че няма държава – членка на ЕС, която да е на по-задни позиции, но и сред тези първи 45 страни броят на държавите от ЕС е по-голям от броя на другите страни от света, достигнали тяхното развитие (на този етап те са не повече от 18).

–През посочения по-горе период обикновено около пет държави – членки на ЕС, са сред първите десет в света по резултат на Индекса на социалния прогрес.

–Държавите – членки на ЕС, *са постигнали сравнително хомогенно и сближаващо се развитие* по отношение на социалните и екологичните индикатори. Това се обуславя както от сходните им позиции (места) в класацията на този глобален индекс, така и от близките резултати, които те реализират при изчисляването му.

–Социалното сближаване на държавите – членки на ЕС, има *важно значение и за тяхното икономическо сближаване*, в т.ч. в рамките на Икономическия и паричен съюз на ЕС.

–Най-добре социално развитите страни в ЕС, а и в света, са *страните от Северна Европа*, като на едни от първите места са Дания, Финландия и Швеция. Следва да се отбележи, че в световен мащаб през последните години (без 2023 г.) на първо място е Норвегия, която не е член на ЕС, но участва в Европейското икономическо пространство (изпълнява правилата за вътрешния пазар на ЕС).

–*Няма сериозни разместванията* по отношение на местата и резултатите, които реализират страните през различните години – не само като място в класацията на индекса, но и като конкретен резултат за социално развитие. Сред изключенията от това правило е напредъкът през годините в класацията на такива страни, като Австрия, Естония и Хърватия.

–От държавите – членки на ЕС, *с по-слаби резултати* са страните от Югоизточна Европа, Централна и Източна Европа.

–*България* (както и Румъния) е неизменно на едно от последните две места сред държавите – членки на ЕС, в рамките на Индекса на социалния прогрес.

[1] Самото Обединено кралство бележи известно отстъпление по отношение на индекса на социалния прогрес. През 2019 г. то се намира на 13-то място в света с резултат 87.98. През 2023 г. Обединеното кралство заема вече едва 21-ва позиция, като резултатът също е намалял – 84.49. Авторите на индекса виждат като една от причините за това именно ефекта на Брекзит (оттеглянето на Обединеното кралство от ЕС) в този период и усещането на някои негативни последици в тази връзка (виж: Social Progress Index 2022). Разбира се, Брекзит едва ли е единствената причина за понижаването на този индекс за Обединеното кралство, но е безспорно, че влиянието му в това отношение е сериозно.

В заключение може да се каже, че оценката на глобалния Индекс на социалния прогрес показва, че държавите – членки на ЕС, са силно интегрирани помежду си по отношение на социалните индикатори. Същото се отнася и за екологичните индикатори, които влияят на социалния живот. Това говори добре и за тяхното икономическо сближаване, в т.ч. в рамките на Икономическия и паричен съюз на ЕС.[2]

АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ ЗА БЪЛГАРИЯ

След като разгледахме най-общо резултатите за държавите – членки на ЕС, от изследването на Индекса на социалния прогрес за последните пет години, в настоящия раздел ще обърнем повече внимание на данните за България.

Както вече установихме, страната ни се справя незадоволително в сравнение с останалите държави от ЕС, като през последните години (а и преди това) се задържа на едно от последните две места сред тях (заедно с Румъния). Другото характерно за България е, че тя има сравнително постоянни резултати, като в периода 2019 – 2023 г. Индексът на социалния прогрес се движи между 76.17 и 79.86 (от максимален резултат 100.00). Друг интересен факт е, че спрямо 170-те страни от света в същия период тя е между 43 – 44-то място, което е добър резултат в глобален план.

В рамките на Таблица № 3 са предоставени и данните за България за 2023 г. по отношение на отделните раздели в Индекса на социалния прогрес. За всеки един от разделите е посочена стойността му за страната за тази година, както и на кое място се намира България по съответния индикатор, отново сравнено с останалите 170 държави в света, за които се анализира Индексът на социалния прогрес.

Таблица 3. Резултати за разделите от Индекса на социалния прогрес за България за 2023 г.[3]

	Резултат	**Място***		**Резултат**	**Място***		**Резултат**	**Място***
Основни човешки потребности	**86.38**	**56**	**Основи на благосъсто-янието**	**72.38**	**50**	**Възможности**	**69.97**	**42**
Хранене и медицински грижи	91.66	39	Основно образование	87.91	59	Права и гласност	86.09	37
Води и санитарни условия	84.92	89	Информация и комуникации	79.81	48	Свободи и право на избор	70.76	51
Жилища	89.73	45	Здравеопазване	57.41	78	Приобщаващо общество	67.81	42
Безопасност	79.22	51	Качество на околната среда	64.40	46	Висше образование	55.23	41
Общ резултат за България за 2023 г. – 76.25/100.00 – 43 място от 170 държави								

* Място на България сред 170-те държави в света, които са анализирани в Индекса на социалния прогрес

[2] Настоящият раздел и изводите от него се базират на друго скорошно изследване на автора, като част от гл. VI от предстояща публикация на следната монография: Симеонов, К. (2025) Еврото и държавите от ЕС. Къде сме ние? София: Минерва. [Simeonov, K. (2025) Evroto i darzhavite ot ES. Kade sme nie? Sofia: Minerva].

[3] Източник: Social Progress Index 2023, наличен на https://www.socialprogress.org/

Анализът на резултатите по отделните индикатори ясно демонстрира, че по повечето от тях България се движи около своя среден резултат като място сред 170-те държави в света, а именно около 43-то място. Единственият по-отдалечен резултат е за индикатора „Води и санитарни условия“, където страната заема далечното 89-о място в света.

Изводът, който се налага от данните в Таблица № 3, е, че по нито един от основните индикатори на Индекса на социалния прогрес България не стои достатъчно напред спрямо средния резултат за страната. Тя се справя най-успешно в сравнение с останалите страни от света по индикатора „Права и гласност“ – 37-о място в света.

В заключение може да се каже, че в световен план България стои сравнително добре по отношение на Индекса на социалния прогрес, но изостава силно спрямо останалите държави – членки на ЕС. Ако тя иска да се развие като една по-социално отговорна страна, е необходимо да бъдат предприети редица други мерки и действия, за да може да се подобри социалната кохезия и интеграция сред обществото.

ИНСТРУМЕНТИ И МЕРКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ В ЕС И БЪЛГАРИЯ

В настоящия предпоследен раздел ще очертаем само някои от по-важните инструменти и мерки, с които се подобрява социалната кохезия в България. Имайки предвид широкия набор от подобни механизми, ще се фокусираме само върху най-съществените от тях, които имат и пряка връзка с членството на България в ЕС.

Един от механизмите е *усвояването на средствата от Европейския социален фонд плюс* (ЕСФ+) от България. Съгласно данни от Европейската комисия за целия програмен период 2021 – 2027 г. този фонд отпуска 142.7 млрд. евро на държавите – членки на ЕС.[4] Основните дейности, които финансира, са свързани със заетостта, образованието и уменията, както и с други мерки в социалната сфера. С помощта на ЕСФ+ бяха предприети и действия за справяне с пандемията от COVID-19, която засегна силно не само здравни въпроси, но и редица социални политики и проблеми.

България е бенефициент на ЕСФ+, а дейностите през този фонд се реализират основно чрез Програмата „Развитие на човешките ресурси“ (ПРЧР). Тя е съфинансирана от ЕСФ+ и националния бюджет, като за момента бюджетът ѝ за България за периода 2021 – 2027 г. е около 3 875 000 000 лв. Този бюджет е ориентировъчен, тъй като все още не е ясно какъв ще е размерът на националното съфинансиране. Основната задача на ПРЧР е да достигне до около 850 000 души в България. Четири са направленията, в рамките на които се реализират дейности по програмата. Това са i) развитие на пазара на труда и уменията на работната сила, ii) подкрепа за социално включване, iii) подпомагане на младежката заетост и iv) социални иновации.[5]

Успешното усвояване на средствата и ефективното изпълнение на дейностите и мерките по линия на ЕСФ+ несъмнено ще подобри социалната кохезия и социалното

[4] За повече информация относно ЕСФ+ плюс виж https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf

[5] Източник: Министерство на труда и социалната политика, Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021 – 2027 г. За повече информация виж също: Единен информационен портал на Европейските структурни и инвестиционни фондове на https://eufunds.bg/bg

включване на хората в България. Тези действия и мерки са насочени не само към стимулиране на проекти в областта на пазара на труда, но имат за цел да се гарантират и по-добри възможности за социална интеграция на уязвимите хора; осигуряване на равни възможности за участие в икономическия и социалния живот на страната; предоставяне на програми за учене през целия живот; развитие на социални предприятия и много други.

Освен по ЕСФ+ Европейският съюз предоставя финансиране и по редица други програми и механизми, които също подпомагат пряко или косвено социалната кохезия. Те допринасят и за подобряването на социалната интеграция на България, стига да се усвояват умело и по предназначение. Без претенция за изчерпателност трябва да спомена част от тези други механизми и фондове, подпомагащи и социалната кохезия, наред с основните им предназначения, а именно:

- *Европейски фонд за регионално развитие*. Той финансира дейностите по укрепване на икономическото, социалното и териториалното сближаване между отделните региони на Съюза и е един от неговите основни структурни механизми и фондове.

- *Програма „Хоризонт Европа“*. Тя е създадена, за да се подкрепят научните изследвания и иновации в рамките на ЕС. Част от тези изследвания и иновации имат за пряк ефект подобряването на социалната кохезия в Съюза.

- *Механизъм за свързване на Европа*. На пръв поглед този механизъм няма пряко отношение към осигуряването на социална кохезия, защото той цели подобряването на инфраструктурата и свързаността в ЕС в областта на енергетиката, транспорта и цифровите технологии. Но подобряването на инфраструктурата в тези сфери има също така пряк или косвен ефект върху социалните дейности в отделните държави – членки на ЕС, а също и в България.

- *Механизъм за възстановяване и устойчивост*. Това е механизмът, чрез който се финансират дейностите за справяне с последствията от пандемията от COVID-19, много от които отново са насочени в социалната сфера.[6]

През 2017 г. Европейският съюз започна да провежда още по-активна политика в социалната сфера. Тя се основава на *създаването на Европейския стълб на социалните права*, обхващащ три основни области, в които се реализират и определени законодателни инициативи: i) осигуряване на равни възможности и достъп до пазара на труда; ii) справедливи условия на труд и iii) социална закрила и приобщаване. В рамките на тези три области на Европейския стълб на социалните права са създадени и 20 основни принципа, които са представени в Таблица № 4.[7]

[6] За повече информация виж: Европейска комисия, Програми на ЕС за финансиране в периода 2021 – 2027 г. на https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_bg

[7] За повече информация относно Европейския стълб на социалните права виж: European Commission, Employment, Social Affairs and Inclusion; Policies and Activities; European Pillar of Social Rights, както и Европейска комисия. Създаване на Европейски стълб на социалните права. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, COM(2017) 250 окончателен, Брюксел, 26.04.20217 г.

Таблица 4. Основни принципи на Европейския стълб на социалните права

Осигуряване на равни възможности и достъп до пазара на труда	Социална закрила и приобщаване
1. Образование, обучение и учене през целия живот	11. Грижи и подкрепа за децата
2. Равенство между половете	12. Социална закрила
3. Равни възможности	13. Обезщетения за безработица
4. Активна подкрепа за заетостта	14. Минимален доход
5. Сигурна и гъвкава заетост	15. Доходи и пенсии за старост
6. Възнаграждения	16. Здравеопазване
7. Информация за условията на работа и защита в случай на уволнение	17. Интеграция на хората с увреждания
8. Социален диалог и участие на работниците	18. Дългосрочни грижи
9. Баланс между работа и личен живот	19. Жилищно настаняване и помощ за бездомните хора
10. Здравословна, безопасна и добре приспособена работна среда и защита на личните данни	20. Достъп до основни услуги

Както е видно и от наименованията на основните принципи, в чиито рамки се осъществява Европейският стълб на социалните права, ЕС се стреми да създаде по-добра социална кохезия между държавите членки. България също се възползва от тези политики и принципи и колкото по-успешно съумее да го направи, толкова по-бързо ще постигне и социална интеграция с останалите държави от Съюза.

Друга мярка на ЕС, целяща подобряване на социалната кохезия на държавите членки, в т.ч. и на България, са индикаторите, които се наблюдават в рамките на ежегодната *процедура за макроикономически дисбаланси*. Тази процедура е част от *Европейския семестър*, създаден след 2011 г. като водещ механизъм за преодоляване на ефектите от глобалната икономическа и финансова криза от 2007 – 2009 г. Европейският семестър е рамката за координация и наблюдения на икономическите и социалните политики на ЕС. В тази рамка се анализират и наблюдават реформите, които следва да инициират и провеждат държавите – членки на ЕС, в т.ч. и в социалната сфера. А част от макроикономическите дисбаланси, които се изследват всяка година, за да няма нарушение на равновесието в икономическия и социалния живот в държавите от ЕС, са свързани и със социалната сфера. Такива индикатори са индексът на номиналните единични разходи за труд на отработен час, равнището на безработица и процентът на участие на работната сила.

Интересното е, че в научната литература вече по-открито се използва и още едно понятие, а именно *европейски социален съюз*. Един подобен съюз между държавите – членки на ЕС, ще засили още повече социалната кохезия между тях. Все пак не трябва да се забравя, че един такъв социален съюз не може да бъде безусловен и всеобхватен по отношение на всички социални дейности. Най-малкото защото държавите членки ще продължат да прилагат различни модели на социална политика, както и съществени нюанси при въвеждането на социални дейности и механизми. Самите автори на понятието *европейски социален съюз* посочват, че той представлява по-скоро

сътрудничество между европейските страни с изрична социална цел, а не тясно социално обединение.[8]

Посочените мерки и дейности далеч не са единствените в ЕС в областта на социалните политики. Напротив, той осъществява и редица други социални дейности и инициативи, които подпомагат социалната кохезия между държавите членки. Само една малка част от тези други социални дейности и инициативи са Европейската мрежа на службите по заетостта, Европейският корпус за солидарност, мерки за подобряване на условията на труд, дейности по стимулирането на равенството между половете и други.[9]

Както се вижда и от многобройните мерки и дейности на ЕС в социалната сфера, които се отнасят и за България, социалната кохезия и интеграция са един от основните приоритети на Съюза. Ако България съумее да използва ефективно и добре тези механизми и инструменти, то неминуемо нейното положение в ЕС в областта на социалните политики ще се подобри и тя ще може по-добре да се конкурира и с останалите държави от ЕС-27. Успоредно с това тя ще стане и още по-конкурентна в социалната сфера и кохезията на глобално ниво, сравнявайки се с останалите държави в света.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

България е на едно от последните места сред държавите – членки на ЕС, по отношение на социалната кохезия и сближаването. Това показват и данните от глобалния Индекс на социалния прогрес. Независимо от това самото членство в ЕС-27 подпомага страната ни да заеме сравнително престижно и по-предно място в групата от 170 държави в света, за които се изследва този индекс.

Друг извод от изследването е, че държавите – членки на ЕС, са сравнително силно интегрирани помежду си по отношение на социалните показатели. Това обстоятелство има положителен ефект, включително във връзка с тяхното икономическо и социално сближаване в рамките на Икономическия и паричен съюз на ЕС.

Мерките, инструментите и механизмите, които се реализират в ЕС в областта на социалната политика, имат за задача да подпомогнат социалната кохезия и развитие на страните членки. Те оказват много добър ефект и по отношение на България. Част от тези инструменти са свързани и с осигуряване на конкретно финансиране за дейности в областта на социалната политика. На практика членството на България в ЕС е един от основните стимули и механизми, чрез които се подобрява социалната кохезия и се усъвършенства социалната среда в българското общество.

[8] За повече информация по отношение на европейския социален съюз виж: Vandenbroucke, F. (2014) The Case for European Social Union, Citizen and the European Election, European Policy Brief No. 23; Vandenbroucke, F. and B. Vanhercke (2014) A European Social Union: 10 Tough Nuts to Crack, Friends of Europe. Въпросът за европейския социален съюз е обсъден също в: Симеонов, К. (2018) Икономически и парични съюзи – теории и практика. София: Минерва, с. 69 – 72. [[Simeonov, K. (2018) Ikonomicheski i parichni sayuzi – teorii i praktika. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.]

[9] За повече информация относно други мерки и инструменти в рамките на социалната политика на ЕС виж: Европейски парламент. Социална политика на ЕС – състояние и предизвикателства.

БИБЛИОГРАФИЯ

Европейска комисия. Създаване на Европейски стълб на социалните права. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, COM(2017) 250 окончателен, Брюксел, 26.04.20217 г. [Evropeyska komisia. Sazdavane na Evropeyski stalb na sotsialnite prava. Saobshtenie na Komisiyata do Evropeyskia parlament, Saveta, Evropeyskia ikonomicheski i sotsialen komitet i Komiteta na regionite, COM(2017) 250 okonchatelen, Bryuksel, 26.04.20217 g.]

Европейска комисия. Програми на ЕС за финансиране в периода 2021 – 2027 г. Достъпно на https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_bg [Evropeyska komisia. Programi na ES za finansirane v perioda 2021 – 2027 g. Dostapno na https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_bg]

Европейски парламент. Социална политика на ЕС – състояние и предизвикателства. [Evropeyski parlament. Sotsialna politika na ES – sastoyanie i predizvikatelstva.]

Европейската комисия за ЕСФ+, достъпно на https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf [Evropeyskata komisia za ESF+, dostapno na https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf]

Единен информационен портал на Европейските структурни и инвестиционни фондове, достъпен на https://eufunds.bg/bg [Edinen informatsionen portal na Evropeyskite strukturni i investitsionni fondove, dostapen na https://eufunds.bg/bg]

Индекс на социалния прогрес, достъпно на https://www.socialprogress.org/social-progress-index [Indeks na sotsialnia progres, dostapno na https://www.socialprogress.org/social-progress-index]

Методология на Индекса на социалния прогрес. Достъпно на https://www.socialprogress.org/social-progress-index#Methodology [Metodologia na Indeksa na sotsialnia progres. Dostapno na https://www.socialprogress.org/social-progress-index#Methodology]

Министерство на труда и социалната политика. Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021 – 2027 г. [Ministerstvo na truda i sotsialnata politika. Programa „Razvitie na choveshkite resursi“ 2021 – 2027 g.]

Симеонов, К. (2025) Еврото и държавите от ЕС. Къде сме ние? София: Минерва (предстояща публикация). [Simeonov, K. (2025) Evroto i darzhavite ot ES. Kade sme nie? Sofia: Minerva (predstoyashta publikatsia).]

Симеонов, К. (2018) Икономически и парични съюзи – теории и практика. София: УИ „Св. Климент Охридски“. [Simeonov, K. (2018) Ikonomicheski i parichni sayuzi – teorii i praktika. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.]

European Commission; Employment, Social Affairs and Inclusion; Policies and Activities; European Pillar of Social Rights.

Vandenbroucke, F. (2014) The Case for European Social Union. Citizen and the European Election, European Policy Brief No. 23.

Vandenbroucke, F. and B. Vanhercke (2014) A European Social Union: 10 Tough Nuts to Crack. Friends of Europe.